

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
GEVHER NESİBE TIP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
YAYIN NO : 4

EBUBEKİR RAZİ

(865 - 925)

14 MART 1988 - KAYSERİ

Gevher Nesibe Sultan anısına düzenlenen
«Ebubekir Razi Kongresi» Teblięleri
14 Mart 1988
KAYSERİ

EDİTÖR :
Prof. Dr. Ahmet Hulusi KÖKER
(Teblięlerin dil ve bilimsel sorumlulukları
konuşmacılara aittir)

HER HAKKI SAKLIDIR

Dizgi — Baskı
Erciyes Üniversitesi Matbaası
KAYSERİ

RAZİ VE ÇİÇEK HASTALIĞI (*)

Prof. Dr. Yusuf ERDOĞAN**

Prof. Dr. Ahmet Hulusi KÖKER**

Çiçek Hastalığı ciddi, bulaşıcı, veziküler ve püstüler erupsiyonlarla karakterize ateşli bir hastalıktır. Alastrim, daha düşük mortaliteli ve daha hafif seyirli benzer bir hastalığa verilen isimdir. Yüzyıllar boyunca yaptığı büyük ve tehlikeli epidemiy ve pandemilerle insanlara zarar veren bu viral hastalık hakkında Ebubekir b. Zekeriyâ er-Râzî'nin klinik bulguları ve müşahadesi oldukça dikkati çeker derecede günümüz bulguları ile uyum içindedir.

Hastalığa dünyanın her tarafında rastlanılmaktadır. Ulaşım yolları ile kolayca nakledilmektedir. Yurdumuzda Güney-Doğu Bölgesinde çiçeğe sporadik vak'alar halinde rastlanılmaktadır. Ülkemizde 1925-1957 yılları arasında 27.755 hasta ve 4.039 ölüm olduğu rapor edilmiştir. En fazla görüldüğü yıl 1943 seriesi olmuş ve 12.395 hasta ile 1380 ölüm görülmüştür. Hastalık mevsimlerle ilgili görünmemektedir, fakat şehirlerde vak'a sayısı daha çok soğuk kış mevsimlerinde artmaktadır. Bu durum, kapalı yerlerde kontakt enfeksiyonun fazla oluşu ile izah edilebilir.

Hastalık her yaş insanı tutar. Çocuk ve ihtiyarlarda daha ağır seyreder. Çiçeği bir defa geçiren uzun yıllar kalıcı ve kuvvetli bir bağışıklık kazanır.

Hastalığın inkübasyon dönemi 4-17 gün (ortalama 12 gün) olup, hastalık prodrom, erken erüptik faz, vezikülasyon fazı ve

(*) 14 Mart 1987 ve 14 Mart 1988 tarihlerinde Erciyes Üniversitesinde düzenlenen «Razi Kongresi»nde tebliğ edilmiştir.

(**) E. Üniv. Tıp Fak. İç Hast. Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

püstül oluşumu olarak 4 devreden geçmektedir. Prodrom döneminde ateş, baş ağrısı, özellikle sırtta olmak üzere miyalji, abdominal ağrı, kusma; bazılarında geçici, iri eritematöz erüpsiyonlar vardır. 3-4 gün içinde ateş yatsır, semptomlar azalır ve hasta iyileştiğini zanneder.

Erüptik fazda, ağız mukozasında ülserler, yüz ve kolda maküler belirtiler oluşur ve kısa sürede papül haline dönüşürler. Papüller sayıca artar ve yüz, göğüs ve distal ekstremiteleri tutar. Zamanla lezyonlar bütün vücuda yayılırlar. Yüzde ve distal ekstremitelerde daha konsantre haldedirler.

Raşların görülmesinden 3-4 gün sonra papüller vezikül haline geçer ve veziküllerin içi açık-berrak sıvı ile dolar ve 1-2 gün içinde cerahat hücreleri ve deskuame epitel hücrelerinin infiltrasyonlarına bağlı olarak bulanık hale gelirler.

Hastalığın son döneminde veziküller püstül haline geçer ve ateşin yeniden yükseldiği gözlenir. Ateş, iyileşme görülünceye kadar devam eder. Püstül daha sonra kabuklaşır ve yerinde küçük skarlar veya çukurlar bırakarak hastalığın başlangıcından 3 hafta kadar sonra tamamen düzelir.

Buraya kadar Çiçek Hastalığı'nı geniş şekilde anlatmış olmamız daha sonra Razi'nin Çiçek Hastalığı hakkındaki bilgilerini mukayeseye imkan vermesi içindir.

Biz, Razi'nin Çiçek Hastalığı hakkındaki görüşlerini, klinik bulgularını ve uyguladığı tedavi tarzlarını 2 kaynaktan özetleyerek sunmak istiyoruz. Bunlar :

1— Kitab-ül Cüdderi (Cüzeri) ve-1 Hasba: Kitap, Arapça yazılmıştır.

2— Ar-Razi (Razes), Die Pocken und Die Masern : Dr. Karl Opitz tarafından Arapça'dan Almancaya çevrilmiş bir eserdir. 1911 yılında Leipzig'de basılmıştır.

Kitab-ül Cüdderi ve-1 Hasba ile Ar-Razi (Razes), Die Pocken und Die Masern isimli bu iki kitaptan birer bölüm yazımızın sonunda ekler şeklinde 5 sayfa halinde ayrıca verilmiştir.

İki kitabın incelenmesi ile görülen husus, birbirinin aynı olduğudur. Bu nedenle biz bilgileri toplu halde sunacağız.

Razi'nin bu eseri peşin verilmiş hüküm, nazariye ve faraziyelerden arınmış olup, bizzat kendisine ait tecrübeler aktarılmıştır. Hastalığın müstakil, apaçık mahiyeti ile yalnız bunlara ait tedavi ve tedbirler tablosunu ihtiva eden böyle bir esere asırlardan beri kavuşulamamıştı. Bu eser Razi'nin sadece İslam Dünyasında değil, Avrupada da büyük bir klinikçi olduğunu ortaya koymuştur.

Razi'nin bu eseri ilk olarak 1548 de el yazısı ile yazılarak neşrediliyor. 1498 den 1586 ya kadar Latince ve Yunanca olarak 13 kez neşredilmiş. 1747 de Hunt tarafından Londra'da Arapça'dan Latince'ye çevrilen bir nüsha vardır. «De Variolis et Morbilis» adı ile neşredilen bu eserin içinde Dr. Mead'ın bir monografisi bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda da Dr. Mead'ın monografisi 16 defa çeşitli dillerde basılmıştır.

Razi'nin bu küçük hacimli şahaserinin 1498 den 1866 ya kadar 40 tan fazla basıldığı bilinmektedir. Eser Latince, İngilizce, Almanca ve Fransızca'ya tercüme edilmiştir.

Dr. Karl Opitz tarafından 1911 de yayınlanan eser Arapça'dan Almanca'ya ve diğer eserlere başvurmaksızın yapılan bir tercüme olduğundan daha gerçekçidir.

Neşredilen eserler arasında en değerli kabul edilenlerden 4 tanesi şunlardır :

- 1— Tunt'un 1747 de Londra'da neşredilmiş olan eser.
- 2— Channing tarafından 1766 da Londra'da neşredilen eser.
- 3— Greenhill tarafından 1848 de Londra'da yayınlanan eser.
- 4— Le Clerc tarafından 1866 da Paris'te yayınlanan eser.

Razi eserine «Bismillahirrahmanirrahim» diyerek başladık-tan sonra eseri niçin yazdığını ifade etmekte ve devam etmektedir :

«Fazıl, büyük, sahasında malum olan bir zatın bulunduğu bir gece meclisinde, faydalı bazı ilimler ele alındı. Ben de orada çiçek hastalığından bahsettim. O fazıl kişi de bu hastalık hakkında kendi görüşlerini açıkladı. Fakat bu hastalık hakkında ne eski alimlerin ne de günümüz alimlerinin bir görüşü yoktu.

Ben söyleyeceklerimi fasıllara ayırdım. Meselâ I. Fasil'da çiçek hastalığının sebebini anlattım. II. Fasil'da bu hastalığa yatkın bedenlerden, III. Fasil'da bu hastalığın alametlerinden, IV. Fasil'da çiçek hastasının bedeninde görülebilecek arazlardan, V. Fasil'da çiçek hastalığından korunmadan, VI. Fasil'da hastalığın tezahürlerinden, VII. Fasil'da ise göz, boğaz, kulak ve mafsallarda bu hastalığın belirtilerinden ve varsa nasıl tedavi edileceğinden bahsettim. Böyle fasıllara ayırarak hastalığı 14 Fasil'a ayırdım.

Bizden evvel gelen tabipler Galen (Calinos)'in Çiçek Hastalığı hakkında görüşleri olduğunu söylemişlerdir. Bunu söyleyenler kesinlikle böyle bir görüşün var olup olmadığını bilmemektelerdir. Zira Calinos bu hastalıktan makalelerinde bahsetmemiştir. Makalesinin birisinde -bir sayfa kadar- sıcağın dolayısı ile kanın kokuşmasından bahsetmiştir. Calinos'un bazı makalelerinde çiçek hastalığının adına rastlanmış olmasına rağmen sebep ve tedavilerine ait malumat yoktur.

Ben bu hususları bu kitabımda uzun uzadıya anlattım ve çiçek hastalığını enine boyuna araştırdım. Bu mevzuda benden fazla birşey söylemedi.

Calinos'un bu konuyu hiç ele almamasına da hayret etmekteyim. Halbuki bu hastalık insanlar arasında çok fazla görülmektedir.

Günümüz Tıp Alimlerine gelince, çiçek hastalığının sebeplerinden bahsetmişlerdir. Fakat tedavisinin tafsilatına pek girmemişlerdir. Bu sebepten dolayı bu işin sevabını, Allah'tan, beklemekteyim» demektedir.

Sonra fasıllara geçilmekte ve herbir fasılda hastalığın değişik yönleri ele alınmaktadır. Bu Fasil (Bölüm) ler şöylece sıralanabilir :

- I. BÖLÜM : Çiçeğin sebepleri, nasıl oluştuğu ve bulaşması.
- II. BÖLÜM : Çiçek için hassas kişi ve zaman.
- III. BÖLÜM : Hastalığın belirtileri veya çiçek ile kızamık dökünce ilk işaretleri nelerdir?
- IV. BÖLÜM : Genel hastalık tablosu ve tedavisinin ayarlanması.

- V. BÖLÜM : Çiçekten korunma, ilk belirtiler, korunma tedbirleri ve belirtilerin artmaması için tedbirler.
- VI. BÖLÜM : Çiçeğin ortaya çıkışı, belirtilerin hızlanması.
- VII. BÖLÜM : Göz, boğaz, kulak ve mafsallarda hastalığın belirtileri ve tedavileri.
- VIII. BÖLÜM : Çiçek bulguları nasıl olgunlaştırılmalıdır?
- IX. BÖLÜM : Olgunlaşan çiçeğin kurutulması.
- X. BÖLÜM : Kaşıntı ve kabuklar nasıl uzaklaştırılır?
- XI. BÖLÜM : Çiçek nedbesi gözden ve diğer bölgelerden nasıl uzaklaştırılır?
- XII. BÖLÜM : Çiçek hastalarına verilecek diyet.
- XIII. BÖLÜM : Çiçek hastalarında peklik ve mülayemetin ayarlanması.
- XIV. BÖLÜM : İyi ve Kötü seyirli Çiçek Hastalığı.

Razi'nin Bölümler halinde takdim ettiği Çiçek Hastalığı'na ait bilgileri özet halinde sunmak istiyorum.

I. BÖLÜM : Bu bölümde Galen'in fikirlerine ve çiçek döküntüsüne ait bilgiler vardır. Galen bu hastalığa Kara Yevoc demektedir. Razi'nin görüşü ise şudur: «İnsan doğumdan yaşlılığa kadar daima kuruluğa meyletmektedir. Bundan dolayı gençlerde kan, yaşlılara göre, sıvıdan daha zengindir ve kişiler daha sıcak kanlıdır. Gençlerin kanı üzüm suyu gibi olur ve tamamen fonksiyon görür. Yaşlıların kanı ise bozulmaya yüz tutar, özellikleri kaybolmaya başlar» diyerek hastalıkta şahsın HASSASİYETİ üzerinde durmaktadır.

II. BÖLÜM : Razi, genellikle nemli, beyaz, çok et yiyen, kırmızı renkli kişilerde ve burun kanaması olanlarda hastalık görülür demektedir. Zayıf, safravi, sıcak, kuru şahıslarda ise kızamık fazla görülmektedir. Bunlarda çiçek görülse bile hafif seyrederek demektir. Sonbahar sonu ile ilkbahar başlangıcında, daha seyrek olarak ta yazın sık yağmur ve güney rüzgarlarının estiği zamanlarda ve kışın da orta derecede ve rüzgarlar güneyden estiği devrelerde çiçeğin fazla görüldüğünü söylemektedir. Oturulan yer ile kişilerin çokluğunun da hastalığı etkilediğini ifade etmektedir.

III. BÖLÜM : Çiçek dökmeden evvel devamlı ateş, sırt ağrısı, uyku ve burunda kaşıntı olur. Ayrıca ateşle birlikte sırt ağrısı, karında iğnelenme, yüzde zaman zaman dolgunluk, yüzde ve yanaklarda kızarma, gözde kızarma, bütün vücutta basınç hissi, karıncalanma, farinkste ağrı, nefes almakla ve öksürmekle göğüste ağrı, ağızda kuruluk ve koyu tükürük, baş ağrısı, başta basınç hissi, sinirlilik ve korku ortaya çıkar.

Çiçekte görülen sırt ağrısı, kızamıktan daha fazla olur. Bütün karında iltihabın ve sıcaklığın rengi, parlaklığı ve kızarıklığı olur. Sırt ağrısının bulunduğu durumda çiçeğin ağır seyrettiğini düşünmek gerekir. Bir diğer ifade ile sırt ağrısı ve devamlı ateş var ise çiçek veya kızamığın dökeceğini ifade eder.

IV. BÖLÜM : Hastalıktan önce alınacak bazı tedbirler, koruyucu hekimlik tedbirleri ve tedavinin esaslarından hareket ederek hastalık belirtilerinin toplu takdimi ve yapılacak işler sıralanmaktadır. Bunlar :

- a) Belirtileri önlemek veya azaltmak.
- b) Terlemeyi hızlandırmak veya terletmek.
- c) Göz, göz kapağı, işitme organı, burunun açılma tedbirleri.
- d) Olgunlaşmayı sağlamak.
- e) Kurumasını sağlamak.
- f) Kabuğun ayrılmasını sağlamak.
- g) Nedbenin ortadan kaldırılmasını sağlamak.
- h) Diyetini ayarlamak.
- i) Dışkının düzenlenmesi
- j) İyi ve kötü seyirli çiçek vakalarını ayırtmaktır.

V. BÖLÜM : Bu bölüm çiçekten korunma (profilaksi) hakkındadır. Çocuklar, gençler ve diğer insanların hiçbirisinin çiçekli hastaya yaklaşmaması ve ondan uzak durması lazımdır. Bu hastalığa yakalanmamak için 14 yaşına gelmiş çocukların burunlarından kan aldirmek, 14 yaşından küçüklerde ise hacamat yaptırmak, yani kol veya bacak damarlarından kan aldirmek gerekli görülmektedir. Soğuk su ile yıkanmak, süten bazı içecekler, hurma, bal, bazı tatlı çeşitlerinden uzak durulması tavsiye edilmektedir.

Yine Razi, bu bölümde, çocuklarda, genç oğlanlarda ve delikanlılarda çiçek çıkmadan önce veya hafif geçirenlerde ateş belirtileri ortaya çıkmadan evvel karışık meyve suları tavsiye etmektedir. Temiz kaynak suları içmeli ve özel diyet uygulanmalıdır denmektedir.

Bu bölümde ayrıca terletmeye önem verilmekte, hareketlere kısıtlama getirilmekte ve temiz hava tavsiye edilmektedir. Yine hastalık için yapılan bazı terkipler bu bölümde zikredilmektedir. Yine verdiği terkiplerle çiçeğin döküntüsünün hafif seyretmesi, kötü seyirli halinin iyi seyirli hale dönmesi, ortaya çıkabilecek komplikasyonların önlenebileceğini ifade eder.

VI. BÖLÜM : Hastalık ortaya çıktığı zaman hastanın terletilmesi Razi tarafından önemle üzerinde durulan bir husustur. Kalın örtüler sarma, masaj, sıcak yere koyma gibi tedbirler alınmaktadır. Terleme ile hasıl olan artıklar titizlikle temizlenmektedir. Hastanın yüzü hariç, ince bir örtü kalçaya ve gövdeye sarılmakta ve ıslatılmaktadır. Yaraya ve yüze dokunmamaya özel itina gösterilir. Terleme ile ateşin düşmesi de amaçlanır. Kurutma yavaş ve dikkatli yapılmalıdır. Şayet ateş cildin yüzeyinde ise, huzursuzluk ve sinirlilik varsa çiçeğin terlemesi zorlaşır ve yavaşlar. Bu durumda 5 gün beklenmeli ve ondan sonra ilaçlarla dökmesi kolaylaştırılmalıdır. Hastalığın iyi seyrettiğinin nabız ve teneffüsün artmaması ve vücut ısısının yükselmemesi ile de takip edilebileceği ifade edilmektedir.

VII. BÖLÜM : Boğaz, göz, diğer yerlerin bakımı konusu ele alınmaktadır. Çiçek döküldüğü zaman ilk bakılacak yer göz olmalıdır. Sonra farinks, burun, kulaklar, eklemlere bakılır. Ayak tabanı ve avuç içi gözden geçirilir. Zor çıktığı yerlerde ağrı yapar.

Çiçek dökünce her gün bir defa göze gülsuyu damlatılır, göz ve yüz ayrı ayrı yıkanır. Gözde çiçek çıktığı zaman sık sık gülsuyu damlatılır. Gözün siyahında veya beyazında döküntü olabilir.

Boğaz ve ağızda ağrı varsa nefes darlığı gelişebilir, boyunda çıkması durumunda da hastalığın ağır seyirli olabileceği bildirilmektedir. Hastalık eklemlerde kendini gösterebilir ve deformasyonlara yol açabilir.

Yine burun, kulaklar ve iç kulakta tehlikeli olabilecek döküntülerden bahsedilmektedir.

VIII. BÖLÜM : Çiçek tamamen döküldükten sonra yavaş olgunlaşır. Nefes durumu, nabız normal ise ve kişilerde huzursuzluk yoksa olgunlaşmayı beklemek en doğru olanıdır. Şayet olgunlaşması gecikiyorsa, kötü seyrediyorsa terkiplerle olgunlaşması yoluna gidilmelidir. Bu amaçla sıcak su buharı, su veya değişik terkipler ayrı ayrı veya birlikte tavsiye edilmektedir.

IX. BÖLÜM : Çiçeğin kurutulması bahsidir. Bütün büyük püstüller kesilir ve temiz bir bezle örtülür, kişinin kaşınması önlenir. Verilen terkiplerle kuruması çabuklaştırılır.

X. BÖLÜM : Kuru kabukların ve kepeklerin uzaklaştırılması işlemlerinden bahsedilen bu bölümde, kabuklar kuruduktan son-

ra Razi'nin yaptığı bir terkip uygulanmakta ve kabuklar ile kaşınımın önlenmesi yoluna gidilmektedir.

XI. BÖLÜM : Çiçek gözde ve vücutta nedbe bırakır. Gözde beyaz nedbe yapar. Banyodan sonra tedavi yapılması gerekir ve Razi bu hususta da terkiplere başvurmuştur.

Oluşan nedbelerin şiddetine göre terkipler vardır. Hafif ilaçlarla, şiddetli vakalarda da daha değişik ilaçlarla tedaviler uygulanmaktadır.

Yine banyodan sonra tedavi tavsiye edilmektedir.

XII. BÖLÜM : Çiçek hastalarında uygulanacak diyetlere dair olan bölümdür. Gaitanın katı olduğu durumlarda, uykusuzluk hallerinde, gaitanın yumuşak olduğu durumlarda, vs.. gibi değişik durumlarda diyet uygulamasına gidilmektedir.

XIII. BÖLÜM : Bu bölümde de kabızlık ve ishal için uygulanan tedaviler ve diyetler gözden geçirilmektedir.

XIV. BÖLÜM : İyi ve kötü seyirli çiçekten bahsedilmekte ve geniş bir bilgi sunulmaktadır. Her ikisinin de ateşli seyrettiği ifade edilerek şayet solunum iyi, şuur açık, iştah yerinde ise ve düzenli seyrediyorsa bu iyi seyirli bir çiçek hastalığıdır denilmektedir.

Bugün Çiçek Hastalığı tam anlamı ile anlaşılmiş ve tedavisine ait bilgiler ile aşılama başarılı bir şekilde devam etmektedir. Hastalık dünya yüzünde yok denecek kadar azalmıştır. Bundan tam 10 asır kadar evvel Çiçek Hastalığı hakkında bilgilere gidildiğinde Razi'nin bizim klinik bilgilerimize yakınlığını takdirle yadetmemek elden gelmiyor ve Avrupalıların onu ilk 3 hekim arasına niçin koyduklarını daha iyi anlamış oluyoruz.

Çiçek Hastalığından korunmada uygulanan, kabuk inokülasyonu, (Çiçekleme, Variolisation) Gandhara'da Türk olan Kuşanlar devrindenberi bilinmektedir. Selçuklular ve Osmanlılar devrinde de, insandan insana veya inek memesinden insana İnokülasyon Anadolu'da uygulanmıştır. Bu olay, bir İngiliz Diplomatının eşi olan Lady Montagu tarafından İngiltereye tanıtılmış, bunu takiben 1796 tarihinde Jenner'in Vaccination'u keşfinde rehber olmuştur.

Epidemi ve Pandimelerle İnsan Sağlığını tehdit eden bu hastalık, 1100 yıl önce Razi tarafından ele alınarak, dünyada ilk defa

Klinik ve Tedavisi araştırılmış ve detaylı bir şekilde yayımlanmıştır.

Çiçek Hastalığına karşı büyük savaşı ilk başlatan Razi olmuştur. Dünya Sağlık Teşkilatının, 1958 yılında yoğun olarak devam ettirdiği ve 1967 yılındanberi aktif olarak yürüttüğü çalışmalar, Asamblenin (WHA), 8. Mayıs. 1980 tarihinde yayınladığı bildiri ile noktalanmış, içerisinde Türkiyenin'de bulunduğu, 148 Ülke temsilcilerinin imzaladığı aşağıdaki bildiri yayımlanmıştır:

«1. Tarihin eski çağlarındanberi yaptığı Epidemilerle dünyanın pek çok yerinde, bu arada bir kaç on yıl öncesine kadar Afrika, Asya ve Güney Asya ve Amerikada körlüklere, biçim bozukluklarına ve ölümlere yol açan çiçek hastalığından dünya ve dünyadaki tüm insanların kurtulmuş olduğunu gururla duyurur.

2. Bu gurur verici tarihsel çabanın, başarıya ulaşmasına, katkıda bulunan, tüm Ulus ve bireylere derin minnettarlığını belirtir.

3. Halk Sağlığı tarihinde bir benzeri olmıyan, bu başarıyı tüm ulusların dikkatine sunar; Bu ortak çabaların insanlığı bu eski beladan kurtarmış, bunu yaparken'de, ulusların ortak çaba göstermelerinin, insanlığın daha da gelişmesi için ne denli yetkili olacağını, güzel bir örneğini oluşturmuştur.»

Çiçek Hastalığının, bütün dünyada eradike edilmesinde, bu hastalığın, ilk defa, klinik tablosunu ve tedavisini en ince noktalarına kadar yazarak savaşı başlatan, Razi ile onur duyuyorum onu, saygı ve rahmetle anmak bir insanlık borcumuzdur. Ulus olarak bu gurur verici tarihsel çabada katkımız büyük olmuştur.

K A Y N A K L A R

1. Opitz, K. : Ar-Razi (Razes), Über Die Pocken und Die Masern. Leipzig, Verlag von Johann Ambrosius Barth, 1911, sayfa 8-39.
2. Onul, B. : Çiçek, İnfeksiyon Hastalıkları, 4. Baskı, Ank. Üniv. Tıp Fak. Yay., Sayı 252, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1971, Sayfa 141-166.
3. Ray, C.G. : Smallpox, Vaccinia, and other Poxviruses. Harrison's Principles of Internal Medicine I, 11th ed., Ed. by. E. Braunwald, K.J. Isselbacher, R. G. Petersdorf, J. L. Wilson, J. B. Martin, and A. S. Fauci. McGraw Hill Comp., New York 1987, pp. 686-688.
4. Uzluk, F. N. : Çiçek aşısı ve Türkler, Dirim, Töm XXIV, Sayı 4, 1949, s. 82-86.

5. Dođan. Ő. : Razi, MÜsliman İlim Öncüleri Ansiklopedisi, Yeni Asya Yay., İstanbul, 1984, s. 274-280.
6. Hunke, S. : Avrupa Üzerine Dođan İslam GüneŐi, 2. Baskı, Bedir Yay., 1975, s. 162-174.
7. WHO-Weekly Epidemiological Record, 1980, 55, 148.
8. Terziođlu, A. : Türk Usulu Çiçek aŐısının 18. yüzyılda Avrupa'ya yayılması, I.Ü. Tıp. Fak. Mecmuası, 44:379-395,
9. Or. 585 (5) Kita bal-Gadara wal-Hasba, Leiden Kütüphaneleri-HOLLANDA.

Klassiker der Medizin

herausgegeben von Karl Sudhoff

ar-Rāzi (Razes),
Über
die Pocken und die Masern
(ca. 900 n. Chr.)

Aus dem Arabischen übersetzt

von

Dr. med. Karl Opitz

Kreisarzt und Vorsteher des Kgl. Medizinaluntersuchungsamtes
in Stade.

Leipzig
Verlag von Johann Ambrosius Barth
1911

Im Namen Gottes, des Barmherzigen und Gnädigen.

Ein Buch über die Pocken und die Masern.

Es sagt Abu Bekr Muhammed Ibn Zakarija:

Eines Abends, als ich bei einem ausgezeichneten und vortrefflichen Edelmann in Gesellschaft war, der die Verbreitung nützlicher Kenntnisse eifrig förderte und sie den Leuten leicht zugänglich zu machen strebte, kam zufällig die Rede auf die Pocken. Ich sagte darüber an jenem Abend, was mir gerade einfiel. Da äußerte jener Edelmann, den Gott seinen Mitmenschen noch recht lange am Leben erhalten möge, den Wunsch, ich sollte über diese Krankheit ein grundlegendes, zuverlässiges und ausreichendes Buch schreiben; denn bis jetzt ist noch bei keinem der älteren oder neueren Schriftsteller eine genügende oder erschöpfende Abhandlung darüber zu finden. So schrieb ich denn dieses Buch im Vertrauen auf den Lohn Gottes des Allmächtigen und Erhabenen und in der Hoffnung, ihm wohlzugefallen.

Somit beginne ich denn; ich habe folgende Einteilung getroffen:

Erstes Kapitel: Die Ursache der Pocken, und wie es kommt, daß ihnen kaum ein Mensch entgeht.

Zweites Kapitel: Zusammenstellung der für die Pocken empfänglichen Personen und der Zeiten, in denen Pocken häufig aufzutreten pflegen.

Drittes Kapitel: Die Zeichen, welche den Ausbruch der Pocken und Masern ankündigen.

Viertes Kapitel: Zusammenstellung der Krankheitserscheinungen, auf Grund deren eine Behandlung der Pocken verordnet wird, im allgemeinen.

Fünftes Kapitel: Die Verhütung der Pocken, ehe ihre Zeichen sichtbar werden, und Vorbeugungsmaßregeln dagegen, daß sie sich nach dem Sichtbarwerden der Zeichen nicht vermehren.

Sechstes Kapitel: Wie man den Ausbruch der Pocken und ihr Hervortreten auf die Haut beschleunigt und wie man die Natur dabei unterstützt.

Siebentes Kapitel: Die Pflege der Augen, des Rachens, der Gelenke und der Ohren und alles dessen, was sonst noch gepflegt werden muß beim Auftreten der Krankheitszeichen der Pocken.

Achstes Kapitel: Wie man die Reifung der aufgetretenen Pocken fördert.

Neuntes Kapitel: Die Eintrocknung gereifter Pocken.

Zehntes Kapitel: Wie man die Borken und die Schorfe der Pocken entfernt.

Elfte Kapitel: Wie man die Pockennarben von den Augen und dem übrigen Körper entfernt.

Zwölftes Kapitel: Die Kostordnung Pockenkranker.

Dreizehntes Kapitel: Die Regelung des weichen und des trockenen Stuhlgangs Pockenkranker.

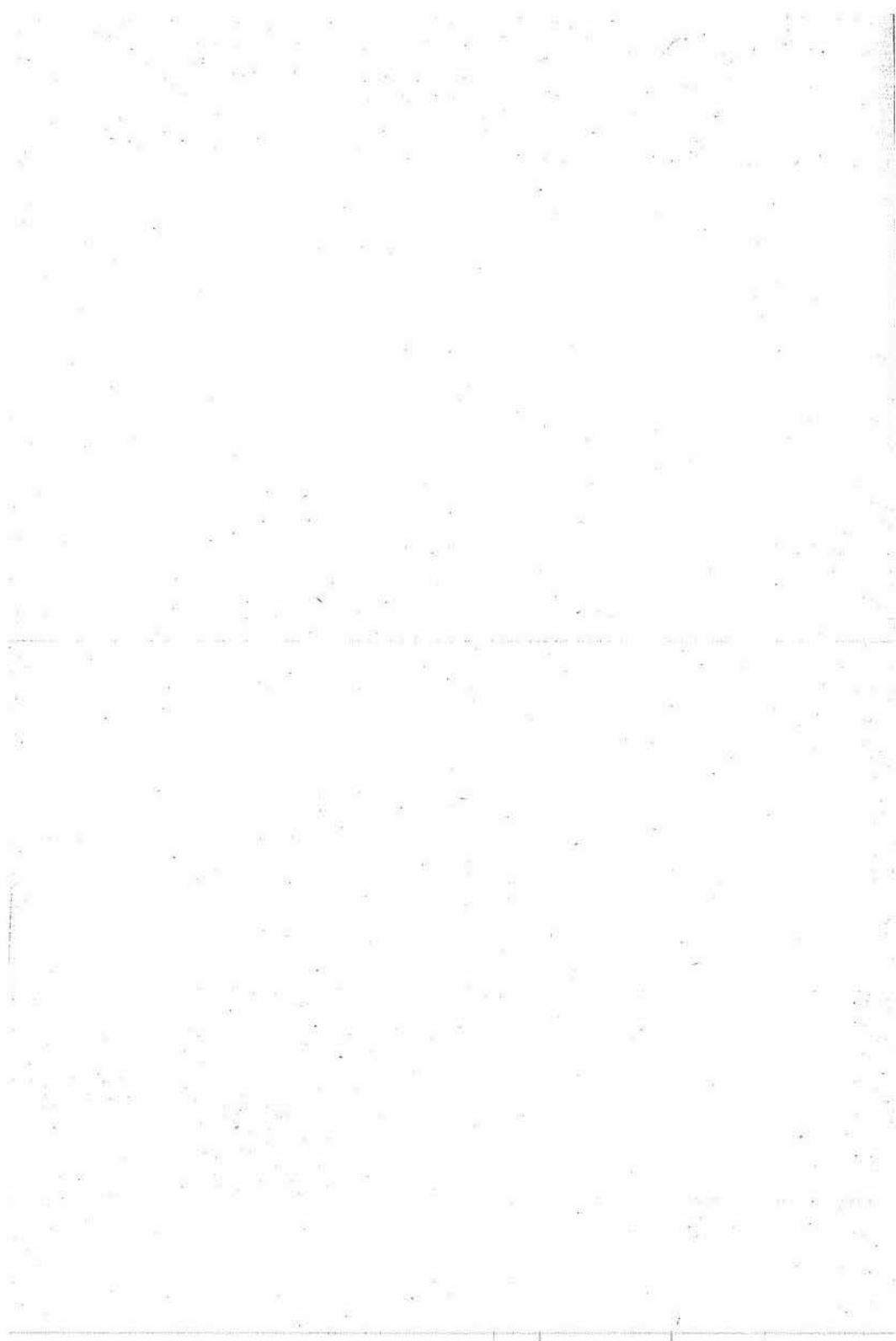
Vierzehntes Kapitel: Die gutartigen und die bösartigen Pocken.

Erstes Kapitel.

Die Ursache der Pocken, und wie es kommt, daß ihnen kaum ein Mensch entgeht; ferner die Hauptsache von dem, was Galen über die Pocken erwähnt.

Wenn einer von den Ärzten behauptet, daß der vortreffliche Galen die Pocken nicht erwähnt, und sie überhaupt nicht kennt, so muß er entweder die Schriften Galens überhaupt nicht gelesen haben, oder er hat sie nur oberflächlich durchblättert. Denn Galen verschreibt etwas im ersten Buch des *Kazè yévoç* und sagt dabei, daß es gegen dies und das helfe und auch gegen die Pocken.

Ferner sagt er in dem vierzehnten Buch über den Puls am Ende: Das Blut ist in ganz gewaltige Fäulnis geraten und es kommt zu einem solchen Übermaß von Hitze, daß die Haut verbrennt und auf ihr die Pocken und eine schuppige Rötung ausbricht, die sie an der Stelle zerfrißt.

في العناية بالعنق والحنك والاذن فالتفصيل اذا ظهر من علامات الجدري

الفصل التاسع في وصف المصحح للجدري

الفصل العاشر في مبالغ قشر الجدري وحسك وشامة

الفصل الحادي عشر في مدرج الحدرون

الفصل الثاني عشر في مغلدي به المجدور وما تفرخه ما يحتاج به

الفصل الثالث عشر في تدهر طبعه المجدور من سن وسن

الفصل الرابع عشر في السليم والهاك من الجدري

الفصل الاول في تشي الجدري

ومقدار ما ذكره المنز في ذلك

اما من قال من اطباء ان الفاضل حلقين بذكر جدري ولم يفرقه اليتمتانه من لم
يسر اكنت جالسوس او من ترعلها صمغاً وان جاليزس وصف في المقالة
الاولى من فاطا جاس معها مقال منع من كيت وكيت ومن الجدري
وهال في المقالة الرابع عشر من المص على خوره ومن ان الدم قد يهس
بعكاً سدا في الاورام التي تلغ من اخر اطرافها ان يرق الجلد ويحدث فيها
الجدري والحد والمفترة التي تكون معها كل وقال في التاسعة من كتاب
سابع الاعضاء ان النصول العاقية من الاعدية بالاسهل الى الدم
وسمى في الاعضاء عقت وحل على الايام حتى يتولد عنه الحمى والجدري
والسابعة وقال في الرابعة من طما وحق ان الدما كما نوا ابو قعون
اسمها العليمون على كل من يلمس الخران كالطمة والجدري وهذه الامراض
سولد عندهم من الزمان بخلافه من قال انه لم يذكن علاجاً خاصاً
ولا كاداً ولا سماً معها فقد صدق ذلك انهم يذركه الاهد

تخصت في راب تاسع ونحل ولا اذ اكلنا اذ اكلنا في الله عز الذي تصدناه
 وواحدة ملتقط من اثنان هذا الموضع مع ابي اشم البيهاد صلا احد
 في الايام الطعنه التي تحرك الباه خواخر طبايعها وجلبه من احاطا وصلاح
 القيس والادوية المبيحت على الجبل وصلاح المائه الا ان ان وسماء معلول

والمدرك كما ساه له رحمه

و سلم المراسم بهدله سلسله العاين بطل الله العرف

سلسله العصر القديم

كتاب الحدري

قال اول كتاب جزى ذات ليله في مجلس رجب جميل حين فاضل حرس علي
 سرح السامع النافعه ونصه في سلسله الناس من ذكر الحدري فذوت ما
 تلك اللله من ذلك ما حضره فاحت هذا الرجل ان اعلم مقاله في هذا
 الموضع محتره سسه مبعده اذ كبرت القدماء والمحدثين هذه الفايه
 فولا مخصصا ولا كالمفهوم من هذا المقال له رجا نواب الله وكسونا
 لمسويه هذا حتى سمى فيها وهذه وقولها ان الفصل الاول في
 س الحدري ولم صار لا يكاد يسلت منه ولا واحد من الناس العرف
 في ذكر الاما ان المستفاد للحدري وذكرا الاوقات التي تصاد للحدري في
 كتاب الفصل الثالث في الاما ان الله على ثوران الحدري والخصه
 الفصل الرابع في ذكر اعراض بدم الحدري حلاله الفصل
 الخامس في الاجتزاف للحدري صدر ان مطهر علاماته وسعه ان يكون ار
 لمز يد طهر علاماته الفصل السادس في ما سرع امر الحدري وانما
 الاجتزاف وما نفس الخطه على ذلك الفصل السابع